

دعوی مطالبه نفقه

در رویه دادگاهها

گروه پژوهش

انتشارات چراغ دانش

فهرست کلی

۹	مقدمه
۱۱	معرفی و نمونه دادخواست دعوای نفقه
۱۳	معرفی دعوای مطالبه نفقه
۱۳	مبحث اول: مفهوم نفقه و شرایط پرداخت آن
۱۵	مبحث دوم: شرایط پرداخت نفقه در موارد خاص
۱۷	مبحث سوم: ضمانت اجراهای وصول نفقه
۱۹	مبحث چهارم: صلاحیت مراجع قضائی در رسیدگی به دعوای خانوادگی
۲۵	دعوای مطالبه نفقه در آرای دیوان عالی کشور
۲۷	مبحث اول: آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور
۲۸	مبحث دوم: آرای شعب دیوان عالی کشور
۵۹	دعوای مطالبه نفقه در آرای دادگاهها
۶۱	رای شعبه ۲۰۲ دادگاه عمومی خانواده تهران
۶۲	رای شعبه ۲۷۵ دادگاه عمومی خانواده تهران
۷۹	دعوای مطالبه نفقه در نشستهای قضائی
۱۳۵	دعوای مطالبه نفقه در نظریه‌های مشورتی
۱۵۵	دعوای مطالبه نفقه در قوانین و مقررات قانونی
۱۵۷	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
۱۷۲	آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱
۱۸۹	از قانون مدنی
۱۹۱	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۲۰۱	آیین‌نامه قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۲۰۴	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست
۲۱۳	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان
۲۱۵	منابع و مأخذ

فهرست جزئی

۹.....	مقدمه.....
۱۱.....	معرفی و نمونه دادخواست دعوای نفقه.....
۱۳.....	معرفی دعوای مطالبه نفقه.....
۱۳.....	مبحث اول: مفهوم نفقه و شرایط پرداخت آن.....
۱۳.....	گفتار اول: مفهوم نفقه.....
۱۴.....	گفتار دوم: شرایط پرداخت نفقه.....
۱۵.....	مبحث دوم: شرایط پرداخت نفقه در موارد خاص.....
۱۵.....	گفتار اول: نفقه در زمان اعمال حق حبس.....
۱۵.....	گفتار دوم: نفقه پس از طلاق.....
۱۵.....	گفتار سوم: نفقه در عده وفات.....
۱۶.....	گفتار چهارم: نفقه در عقد موقت.....
۱۷.....	مبحث سوم: ضمانت اجرای وصول نفقه.....
۱۷.....	گفتار اول: ضمانت اجرای حقوقی وصول نفقه.....
۱۷.....	گفتار دوم: ضمانت اجرای کیفری وصول نفقه.....
۱۹.....	مبحث چهارم: صلاحیت مراجع قضائی در رسیدگی به دعوای خانوادگی.....
۱۹.....	گفتار اول: صلاحیت ذاتی محاکم در رسیدگی دعوای مطالبه مهریه.....
۲۱.....	گفتار دوم: صلاحیت محلی محاکم در رسیدگی به دعوای خانواده.....
۲۲.....	نمونه دادخواست مطالبه نفقه به همراه تأمین خواسته.....
۲۳.....	نمونه دادخواست مطالبه نفقه به همراه خسارات.....
۲۵.....	دعوای مطالبه نفقه در آرای دیوان عالی کشور.....
۲۷.....	مبحث اول: آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور.....
۲۷.....	۱. احکام راجع به نفقه و حضانت و تمکین و ... قابل تجدیدنظر نیست.....
۲۸.....	مبحث دوم: آرای شعب دیوان عالی کشور.....
۲۸.....	۱. اثبات زوجیت قبل از مطالبه نفقه.....
۲۸.....	۲. عدم پرداخت نفقه به دلیل امتناع زوجه از سکونت در منزل زوج.....
۲۹.....	۳. مطالبه تمکین و تأخیر در دادن نفقه قبل از هم منزل و معاشر شدن با زوجه.....
۲۹.....	۴. شروط اجبار زوج به طلاق.....
۳۰.....	۵. نفقه گذشته شامل موردی که مادر اطفال نفقه آن‌ها را مطالبه می‌نمایند نیست.....
۳۰.....	۶. اختصاص تعیین نحله یا اجرت‌المثل به طلاق به درخواست زوج.....
۳۱.....	۷. تقدم شروط ضمن عقد در خصوص امور مالی بر ضوابط قانونی راجع به اجرت‌المثل یا نحله.....
۳۴.....	۸. دادگاه صالح رسیدگی به دعوای پرداخت نفقه.....
۳۶.....	۹. لزوم محاسبه نفقه به وجه رایج کشور حتی در مورد زوجین ساکن خارج از کشور.....

۱۰. استقرار نفقه با تداوم زوجیت و با حصول شرایط قانونی ۳۹
۱۱. عدم صلاحیت دادگاه محل وقوع عقد در دعوا راجع به مطالبه نفقه ۴۳
۱۲. طلاق به درخواست زوجه به دلیل عدم پرداخت نفقه ۴۵
۱۳. عدم امکان جمع بین نحلّه و اجرت‌المثل ایام زوجیت ۴۹
۱۴. عدم پرداخت اجرت‌المثل و نحلّه در فرض وجود شرط تنصیف ۵۳
۱۵. ارتباط دعوای نفقه با درخواست طلاق ۵۷
- دعوای مطالبه نفقه در آرای دادگاهها ۵۹**
۱. تکلیف قاضی در ارجاع به داوری در دعوای طلاق به درخواست زوجه ۶۱
۲. اماره پرداخت نفقه در صورت زندگی مشترک ۶۲
۳. تهیه مسکن مناسب شرط الزام به تمکین ۶۴
۴. رابطه تمکین و نفقه ۶۶
۵. زندگی مشترک زوجین اماره است بر پرداخت نفقه از ناحیه زوج ۶۹
۶. عدم اثبات دعوا با شهادت دو زن ۷۰
۷. عدم تعلق مسکن به زوج ناشزه ۷۱
۸. معیار دادگاه در تعیین میزان نفقه ۷۲
۹. نفقه فرع بر تمکین است نه تمکین فرع بر پرداخت نفقه ۷۴
۱۰. رشد، شرط مطالبه نفقه فرزند از پدر ۷۶
۱۱. اصل بر پرداخت نفقه در طول زندگی مشترک ۷۷
- دعوای مطالبه نفقه در نشست‌های قضائی ۷۹**
۱. تصمیم دادگاه تجدیدنظر در مواردی که در مرحله بدوی به خواسته خواهان توجهی نشده ۸۱
۲. تعیین حقوق مالی زوجه در دادگاه تجدیدنظر در صورت صدور گواهی عدم امکان سازش ۸۲
۳. اعتبار امر مختوم برای دعوای نفقه زوجه یا اولاد ۸۴
۴. دادخواست زوجه علیه زوج جهت تهیه مسکن مناسب ۸۴
۵. مرجع صالح برای رسیدگی به دعوای مطالبه نفقه معوقه کمتر از ده میلیون ریال ۸۶
۶. چگونگی دریافت نفقه فرزند بالغ غیر رشید از پدر یا جد پدری ۸۷
۷. احراز رشد برای اقامه دعوی مطالبه مهریه و نفقه ۸۷
۸. مرجع رسیدگی به واخواهی زوج در دعوای مطالبه نفقه ۸۸
۹. مصداق شرط نفقه در عقد منقطع و تبعات تخلف از این شرط ۸۹
۱۰. امتناع زوج از تأدیه مهر تا زمان تمکین زن ۹۲
۱۱. آثار حمل در تعلق نفقه به همسر ناشزه ۹۳
۱۲. محکومیت زوج به پرداخت نفقه و مهر و جهیزیه در صورت تقاضای طلاق از سوی زوجه ۹۵
۱۳. مطالبه نفقه ایام گذشته پس از صدور حکم طلاق ۹۵
۱۴. طلاق در صورت عدم امکان اجبار زوج به پرداخت نفقه ۹۶
۱۵. مطالبه اجرت‌المثل ایام زناشویی توسط پدر و مادر زوجه (مقتوله) ۹۷

۱۶.	حضانة و نفقه اطفال رشید.....	۹۹
۱۷.	امتناع از پرداخت خرج و هزینه فرزند دانشجو.....	۹۹
۱۸.	الزام پدر به پرداخت نفقه اعم از وجه نقد و غیره به فرزندی که در غیر از محلی که پدر تعیین کرده مسکن گزیند.....	۱۰۰
۱۹.	شرایط مطالبه نفقه توسط اقارب.....	۱۰۲
۲۰.	الزام ورشکسته به پرداخت نفقه زوجه.....	۱۰۳
۲۱.	توافق زوجین مبنی بر سقوط حق نفقه فرزندان بر عهده پدر.....	۱۰۴
۲۲.	عدم پرداخت نفقه در مقابل عدم تمکین زوجه.....	۱۰۶
۲۳.	درخواست نفقه جنین و مخارج دارو و درمان آن از زوج.....	۱۰۷
۲۴.	درخواست نفقه از طرف زوجه با وجود عدم تمکین وی به علت عدم پرداخت مهر.....	۱۰۸
۲۵.	استحقاق نفقه از طرف زن با وجود عدم تمکین او به لحاظ نداشتن امنیت.....	۱۰۹
۲۶.	تعهد زوج به پرداخت نفقه فرزندان و عدم ایفای تعهد.....	۱۱۰
۲۷.	نفقه پدر و مادر سالمند در صورت تعدد فرزندان.....	۱۱۱
۲۸.	اثبات تمکین و تمکن برای اخذ نفقه.....	۱۱۱
۲۹.	پرداخت نفقه از سوی شخص دیگر در صورتی که پدر نفقه را نپردازد.....	۱۱۲
۳۰.	افزایش میزان نفقه با توجه به رشد تورم.....	۱۱۳
۳۱.	نفقه فرزند متولد از زنا.....	۱۱۵
۳۲.	نفقه ایام گذشته اقارب.....	۱۱۶
۳۳.	تکلیف اولیا به پرداخت نفقه فرزندان.....	۱۱۷
۳۴.	مطالبه مخارج زایمان توسط پدر همسر.....	۱۱۸
۳۵.	مدت زمان و موعد انفاق به فرزندان.....	۱۱۹
۳۶.	مطالبه نفقه با توجه به اعمال حق حبس به قصد متارکه.....	۱۲۱
۳۷.	توافق زوجین در خصوص نفقه فرزندان در طلاق نامه.....	۱۲۲
۳۸.	نحوه تعیین نفقه زوجه.....	۱۲۴
۳۹.	مرجع صالح جهت رسیدگی و مطالبه نفقه.....	۱۲۵
۴۰.	ضمانت اجرای عدم پرداخت نفقه طفل نامشروع.....	۱۲۷
۴۱.	تکلیف پدر به پرداخت نفقه ولدالزناهی که حکم اثبات نسب وی صادر شده.....	۱۲۸
۴۲.	شرط پرداخت نفقه در عقد موقت.....	۱۲۹
۴۳.	نفقه دختر رشیدی که از زندگی با پدر امتناع کرده.....	۱۳۰
۴۴.	کیفیت حکم پرداخت نفقه فرزند.....	۱۳۰
۴۵.	نفقه زوجه در فاصله زمانی عقد تا زفاف.....	۱۳۱
۴۶.	تعیین نفقه و پرداخت آن در عقد منقطع.....	۱۳۳
۴۷.	دعوی مطالبه نفقه در نظریه‌های مشورتی.....	۱۳۵
۱.	هزینه زایمان.....	۱۳۷

۱۳۸.....	۲. صلاحیت نسبی در دعاوی خانوادگی.....
۱۳۹.....	۳. عدم قطع حقوق وظیفه و مستمری در ازدواج منقطع.....
۱۳۹.....	۴. لزوم تقدیم دادخواست برای مطالبه مهریه در صورت عدم پرداخت آن از جانب شوهر.....
۱۴۰.....	۵. استحقاق نفقه و کسوه با اجرای حکم تمکین.....
۱۴۰.....	۶. حکم الزام زوج بر پرداخت مبلغ معینی به عنوان نفقه زوجه در مواعد معین.....
۱۴۱.....	۷. پرداخت مهریه و نفقه زوجه قبل از ثبت طلاق.....
۱۴۱.....	۸. ملاک انفاق ولادت طبیعی طفل است.....
۱۴۲.....	۹. میزان تقلیل حقوق کارمند برای پرداخت نفقه زن و فرزند.....
۱۴۳.....	۱۰. استحقاق نفقه با وجود عدم تمکین زوجه برای دریافت مهریه.....
۱۴۳.....	۱۱. هزینه دادرسی دادخواست‌های مطالبه نفقه معوقه.....
۱۴۴.....	۱۲. رسیدگی به دعوا اعسار زوج نسبت به حقوق مالی زوجه.....
۱۴۴.....	۱۳. ملزم نبودن فرزند به پرداخت نفقه نامادری و محارم سببی.....
۱۴۵.....	۱۴. اشخاص واجد شرایط استحقاق نفقه.....
۱۴۵.....	۱۵. استحقاق نفقه اقارب از روز تقدیم دادخواست.....
۱۴۶.....	۱۶. استنکاف یا غیبت پدر از پرداخت نفقه.....
۱۴۷.....	۱۷. تقویم بهای خواسته هنگام مطالبه نفقه ایام گذشته.....
۱۴۷.....	۱۸. قطعی بودن حکم دادگاه‌ها.....
۱۴۸.....	۱۹. اجرای حکم نفقه و هزینه حضانت.....
۱۴۸.....	۲۰. تقدم و تأخر اجرائیه‌های متعدد.....
۱۴۹.....	۲۱. چگونگی برخورد با موارد مصلحتی عدم اجرای احکام.....
۱۵۰.....	۲۲. عدم توقیف حقوق و مزایای نظامیان در جنگ.....
۱۵۰.....	۲۳. اجرای حکم تمکین تنها عدم استحقاق به دریافت نفقه و کسوه است.....
۱۵۰.....	۲۴. تقاضای صدور اجرائیه برای دریافت حقوق ناشی از روابط زوجیت پس از ثبت طلاق.....
۱۵۱.....	۲۵. دادگاه صالح برای رسیدگی به دعوای نفقه اقامه شده از طرف فرزند رشید به طرفیت پدر.....
۱۵۱.....	۲۶. عدم مسئولیت کیفری زوج در صورت امتناع از پرداخت نفقه زوجه.....
۱۵۲.....	۲۷. عدم تمکین و تأثیر آن بر سقوط نفقه.....
۱۵۲.....	۲۸. نمایندگی قانونی مادر و بررسی صلاحیت او در مورد حضانت و نفقه.....
۱۵۳.....	۲۹. صلاحیت خاص دادگاه خانواده در دعاوی خانوادگی.....
۱۵۵.....	دعوای مطالبه نفقه در قوانین و مقررات قانونی.....
۱۵۷.....	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱.....
۱۵۷.....	فصل اول - دادگاه خانواده.....
۱۶۱.....	فصل دوم - مراکز مشاوره خانوادگی.....
۱۶۲.....	فصل سوم - ازدواج.....
۱۶۳.....	فصل چهارم - طلاق.....

۱۶۷	فصل پنجم - حضانت و نگهداری اطفال و نفقه
۱۶۸	فصل ششم - حقوق وظیفه و مستمری
۱۶۹	فصل هفتم - مقررات کیفری
۱۷۲	آیین نامه اجرایی قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱
۱۷۲	فصل اول - دادگاه خانواده
۱۷۲	مبحث اول: کلیات
۱۷۳	مبحث دوم: ارائه گواهی پزشکی توسط زوجین
۱۷۴	مبحث سوم: طلاق توافقی
۱۷۵	مبحث چهارم: داوری
۱۷۵	مبحث پنجم: حقوق زوجه
۱۷۶	مبحث ششم: مدت اعتبار حکم طلاق و گواهی عدم امکان سازش
۱۷۷	مبحث هفتم: حضانت و نگهداری اطفال
۱۷۷	مبحث هشتم: حقوق وظیفه و مستمری
۱۷۸	مبحث نهم: مقررات کیفری
۱۷۸	فصل دوم - مراکز مشاوره خانواده
۱۷۸	مبحث اول: اهداف و تشکیلات
۱۸۰	مبحث دوم: واحد مشاوره خانواده استان‌ها
۱۸۰	مبحث سوم: شرایط اخذ مجوز تأسیس مرکز مشاوره
۱۸۲	مبحث چهارم: اتیان سوگند
۱۸۳	مبحث پنجم: نحوه صدور و اعتبار مجوز ایجاد مرکز مشاوره خانواده
۱۸۳	مبحث ششم: چگونگی تعیین تعرفه خدمت مراکز مشاوره
۱۸۳	مبحث هفتم: نحوه ارائه خدمات مشاوره‌ای
۱۸۴	مبحث هشتم: تخلفات و مجازات‌های انتظامی
۱۸۴	مبحث نهم: سایر موارد
۱۸۶	فصل سوم - ثبت ازدواج و طلاق و وقایع مربوط به آن
۱۸۸	فصل چهارم - نحوه ملاقات والدین با طفل
۱۸۹	از قانون مدنی
۱۹۱	قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۲۰۱	آیین نامه قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳
۲۰۴	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بد سرپرست
۲۱۳	قانون حمایت از کودکان و نوجوانان
۲۱۵	منابع و مأخذ

مقدمه

معمولاً رویه عملی دادگاه‌ها در استنباط از قوانین و مقررات در جهت انطباق با مصادیق واقعی تا حدودی با آنچه در کلاس‌های تئوریک دانشگاه‌ها به دانشجویان حقوق آموزش داده می‌شود متفاوت است البته روند آموزشی و طریق ارائه مطالب در کلاس‌های درسی هم به شکلی است که برای طی مراحل تحصیلی صرف مطالعه و پاسخ به سؤالات به صورت تئوری و بدون تطبیق با مصادیق عملی کفایت می‌کند. به این ترتیب معمولاً چون امکان انجام کار عملی حین تحصیل در دانشگاه برای دانشجویان این رشته وجود ندارد فارغ‌التحصیلان وقتی مشغول به کار می‌شوند با کمبود آگاهی و اطلاعات از رویه قضائی و شیوه استدلال و استنباط عملی دادگاه‌ها مواجه هستند؛ لیکن اهمیت آگاهی از رویه قضائی با اشتغال به کار و فعالیت بر هیچ فارغ‌التحصیل حقوقی پوشیده نیست. بی تردید تنها منبع آموزش عملی وکالت، قضاوت و به طور کلی رشته حقوق، قبل از حضور عملی در دادگاه‌ها و جلسات رسیدگی، «رویه‌های قضائی» می‌باشد؛ به عبارت دیگر، مطالعه تصمیمات، پرسش و پاسخ‌ها و اختلاف‌نظرهای کسانی که هر روز به صورت عملی در حال انطباق قوانین با مصادیق واقعی هستند می‌تواند اطلاعات کاربردی و عملی را در اختیار خوانندگان قرار دهد.

اگرچه فارغ‌التحصیلان حقوق بیش از سایرین به مطالعه رویه قضائی نیازمند هستند؛ اما هیچ قشری از جامعه بزرگ رشته حقوق قضائی بی‌نیاز از مطالعه و تحقیق و تفحص در این حوزه علمی نمی‌باشد؛ زیرا رویه قضائی در واقع محرک رشته حقوق است که دائم در حال تغییر و تحول می‌باشد و غفلت از این حوزه موجب عقب‌ماندگی از علم واقعی حقوق و جامعه حقوقدانان خواهد شد. از این رو ناشران تخصصی این حوزه، هرکدام به طریقی نسبت به جمع‌آوری و انسجام‌بخشی به مطالب و موضوعات راجع به رویه قضائی اقدام می‌کنند که انتشارات چراغ دانش نیز در همین راستا و برای انجام بخشی از وظایف فرهنگی خود در نظر دارد نسبت به تدوین و جمع‌بندی مطالب رویه قضائی به صورت منظم و منحصر به فرد با ویژگی‌های مخصوص برای هر دعوا طی یک کتاب جداگانه به صورت کاربردی و با دسترسی آسان به مطالب هر دعوا اقدام نماید لذا در راستای تأمین این هدف، مجموعه‌ای از کتاب‌ها تحت عنوان کلی «دعوی...»

در رویه دادگاه‌ها» که شامل موارد زیر است تدوین و تألیف خواهد شد:

۱. آراء وحدت رویه؛

۲. آرای اصراری؛

۳. آراء شعب دیوان عالی کشور

۴. آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر؛

۵. نشست‌های قضائی؛

۶. نظریه‌های مشورتی؛

۷. قوانین و مقررات مرتبط با موضوع؛

۸. نمونه دادخواست و معرفی دعوا.

در این مجموعه سعی شده است رویه قضائی کشور در خصوص هر دعوا به صورت منسجم و منظم گردآوری شود تا وکلا، حقوقدانان و قضات محترم در مراجعه به رویه قضائی در کمترین زمان به بهترین وجه مطالب مطلوب خود را یافته و استفاده نمایند. با توجه به تعدد بسیار آراء دادگاه‌ها (دادگاه بدوی و تجدیدنظر) در برخی موارد حداکثر سعی بر آن بوده از موارد متفاوت آراء صادره در موضوع نمونه در قسمت رأی آورده شود و همچنین در سایر موارد؛ مثل آراء وحدت رویه، آراء دیوان عالی کشور، موارد مرتبط به موضوع ذکر شده است تا با توجه به اهمیت این آراء مورد استفاده خوانندگان و مراجعه‌کنندگان عزیز قرار گیرد.

مختصر ویژگی‌های کتاب:

۱. تدوین و گردآوری منظم و منسجم تمام مطالب مربوط به دعوا؛

۲. تقسیم‌بندی موضوعی برای هر کدام از مطالب؛

۳. ارائه معرفی دعوا و نمونه دادخواست در اول مجموعه؛

۴. ذکر عنوان برای هر مطلب به صورت خلاصه در فهرست؛

۵. دسترسی سهل و آسان به مطلب دلخواه در کمترین زمان.

«گروه پژوهشی» انتشارات مفتخر خواهد شد از تجربیات، آراء و سایر مطالب حقوقی موجود نزد اساتید، وکلا، حقوقدانان و سایر همکاران در راستای مفیدتر شدن مجموعه در چاپ‌های بعدی استفاده نماید. لذا موجب خرسندی خواهد بود که خوانندگان عزیز از هر صنف ضمن ارسال انتقادات و پیشنهادات خود در مورد هر کدام از موضوعات به صورت (کتبی یا از طریق ایمیل یا تلفنی) ما را در پربار کردن مجموعه حاضر یاری فرمایند.

مدیر مسئول انتشارات

فصل اول

معرفی و نمونه
دادخواست دعوی نفقه

معرفی دعوای مطالبه نفقه

در قانون مدنی و کیفری ایران نسبت به پرداخت نفقه تأکید بسیار شده است و نتیجه این است که مردان ملزم به پرداخت حق و حقوق شرعی و قانونی همسر خود که شامل همه نیازهای متعارف و متناسب با وضعیت زن از قبیل مسکن، البسه، غذا، اثاث منزل، هزینه‌های درمانی و بهداشتی و نیز خادم در صورت عادت یا احتیاج به واسطه نقصان یا مرض می‌باشند که شوهر مکلف است همه آن‌ها را متناسب با وضعیت خانوادگی و اجتماعی زن فراهم کرده و در اختیار او قرار دهد و این الزام تنها در ازدواج دائم بر عهده شوهر بوده و در نکاح منقطع، شوهر ملزم به پرداخت نفقه نیست و نفقه زوجه نیز در شرایطی که قانون مشخص نموده بر عهده زوج می‌باشد در شرایطی که زوج از پرداخت نفقه خودداری نماید یا زن مستحق دریافت نفقه باشد موجبات طرح دعوای خانوادگی از جمله مطالبه نفقه یا دعوای تمکین مطرح می‌شود.

مبحث اول: مفهوم نفقه و شرایط پرداخت آن

گفتار اول: مفهوم نفقه

نفقه در لغت به معنای هزینه، خرج و تأمین روزی و مایحتاج زندگی است و الزام حقوقی پرداخت نفقه از نظر شرع دارای سه مبنای نص صریح، روایات و اجماع می‌باشد. در ماده ۱۱۰۷ قانون مدنی در تعریف نفقه آمده است نفقه عبارت است از همه نیازهای متعارف و متناسب با وضع زن از قبیل مسکن، البسه، غذا، اثاث خانه و هزینه‌های درمانی و بهداشتی و خادم در صورت عادت یا احتیاج به واسطه نقصان یا مرض بنا بر این، به محض وقوع نکاح تکالیف قانونی و شرعی زوجین نسبت به هر کدام آغاز می‌گردد و یکی از آن وظایف شرعی و قانونی پرداخت نفقه به زوجه هبه از نکاح دائم می‌باشد. همان‌طور که در ماده ۱۱۰۶ قانون مدنی به طور صریح بیان نموده است که در زمان عقد دائم پرداخت نفقه زن به عهده شوهر است. ظاهراً بر خلاف عرف موجود در جامعه قانون‌گذار بنای آغاز و انجام وظایف زوجیت را به محض ایجاد (عقد) نکاح می‌داند حال آنکه ما امروزه شاهد هستیم در بیشتر ازدواج‌ها فاصله فراوانی بین دوران عقد و آغاز زندگی مشترک وجود دارد.

گفتار دوم: شرایط پرداخت نفقه

به محض اینکه عقد ازدواج صورت پذیرفت و زوجین زندگی زناشویی خود را آغاز نمودند زوجه به شرط تمکین مستحق نفقه می‌باشد.

تمکین به معنای اطاعت زن از شوهر در ادای وظایف زوجیت به حسن معاشرت و سکونت در منزل شوهر تعبیر شده است که باید از سوی زوجه عملی گردد مگر آنکه عذر موجه و قانونی محکمه‌پسندی وجود داشته باشد. همان‌طور که ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی بیان می‌دارد؛ هرگاه زن بدون مانع مشروع از ادای وظایف زوجیت امتناع کند مستحق نفقه نخواهد بود مانند اینکه زوجه در منزلی که شوهر برای وی تعیین نموده، سکنی ننماید البته اگر بودن با شوهر در یک منزل متضمن خوف ضرر بدنی یا مالی یا شرافتی برای زن باشد زن می‌تواند مسکن علی‌حده‌ای اختیار کند و در صورت ثبوت منطوقه ضرر مزبور محکمه حکم بازگشت به منزل شوهر نخواهد داد و مادام که زن در بازگشتن به منزل مزبور معذور باشد نفقه بر عهده شوهر خواهد بود تکلیف پرداخت نفقه زوجه در عقد دائم ناشی از حکم قانونی است و ریشه قراردادی ندارد به همین دلیل طرفین ضمن عقد نکاح یا بعد از آن حق اسقاط این تکلیف را ندارند. وجود این قاعده حقوقی علاوه بر ضمانت اجرای کیفری که در ماده ۵۳ قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱ بیان شده است دارای ضمانت اجرای حقوقی مقرر در مواد ۱۱۱۱ و ۱۱۲۹ قانون مدنی می‌باشد؛ لیکن در مواردی به زوج اجازه داده شده که نفقه به زوجه پرداخت ننماید از جمله موردی است که زوجه بدون دلیل موجه و بدون موافقت شوهر خانه را ترک و در خانه پدر و مادر خویش اقامت کند؛ چرا که در این صورت ناشزه محسوب و مستحق نفقه نیست.

مبحث دوم: شرایط پرداخت نفقه در موارد خاص

گفتار اول: نفقه در زمان اعمال حق حبس

تا قبل از تصویب قانون حمایت از خانواده ۱۳۹۱ به موجب رأی وحدت رویه شماره ۶۶۳ مورخ ۷۸/۲/۱۴ صادره از سوی هیئت عمومی دیوان عالی کشور اعمال حق حبس در مورد مهریه مطابق ماده ۱۰۸۵ ق.م.ا در حکم ناشزه بودن نسبی زن محسوب شده و زن حق طرح شکایت کیفری از بابت ترک انفاق را نداشته و صرفاً می‌توانست از حیث جنبه حقوقی نسبت به مطالبه نفقه اقدام نماید که خوشبختانه به تصریح تبصره ماده ۵۳ قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ این رأی نسخ ضمنی شده، بنابراین، زوجه تا زمانی که در دوران عقد به سر می‌برد و حتی باکره می‌باشد می‌تواند به جهت عدم دریافت نفقه شکایت کیفری مطرح نماید و موضوع واجد وصف کیفری می‌باشد.

گفتار دوم: نفقه پس از طلاق

در طلاق رجعی در زمان عده (سه ماه و ۱۰ روز پس از ثبت طلاق) مرد باید به همسرش نفقه بپردازد؛ لیکن در طلاق بائن و فسخ نکاح نفقه‌ای به زن تعلق نمی‌گیرد و قانون‌گذار در ماده ۱۱۰۹ در این خصوص بیان داشته که: «**نَفَقَةُ مَطْلُوقَةٍ رَجَعِيَّةٍ** در زمان عده بر عهده شوهر است مگر اینکه طلاق در حال نشوز واقع شده باشد؛ لیکن اگر عده از جهت فسخ نکاح یا طلاق بائن باشد زن حق نفقه ندارد مگر در صورت حمل از شوهر خود که در این صورت تا زمان وضع حمل حق نفقه خواهد داشت.»

گفتار سوم: نفقه در عده وفات

در عده وفات نفقه زن در صورت مطالبه، از اموال کسانی که پرداخت نفقه به عهده آنهاست تأمین می‌گردد.

گفتار چهارم: نفقه در عقد موقت

در صورتی که زنی به عقد موقت مردی درآید نفقه به وی تعلق نمی‌گیرد مگر اینکه آنان توافق به پرداخت نفقه کرده باشد همان‌طوری که ماده ۱۱۱۳ قانون مدنی به این موضوع تصریح دارد بدین صورت که: «در عقد انقطاع زن حق نفقه ندارد، مگر اینکه شرط شده یا آنکه عقد مبنی بر آن جاری شده باشد.»